

Könyvtárosokat és tájékoztatókat képző egyetemi–főiskolai bázisok Debrecenben, Szombathelyen, Nyíregyházán és Szegeden

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar könyvtártudományi-informatikai tanszéke létrejöttének ötvenedik évfordulóját a szakma tudományos ülészekkel ünnepelte meg (Budapest, 1999. október 20.). Ez alkalmat adott arra is, hogy az időközben keletkezett szakmai képző bázisok – szikárabb vagy kerekdedebb formában – szóljanak kialakulásukról, jelenlegi helyzetükről és kívánatos jövőjükéről. Miközben e felszólalások gratuláló részeit a TMT szerkesztősége a saját maga jókívánságaival megtoldva, ide koncentrálja, a továbbiakban az egyes bázisok képviselőinek „belpolitikai” mondanivalóját közli rövidítve-cikkessítve.

I.

Bényei Miklós

Informatikus könyvtáros szak a Kossuth Lajos Tudományegyetemen

Debrecenben éppen tíz esztendeje indult meg az egyetemi könyvtárosképzés. A Kossuth Lajos Tudományegyetem vezetői kezdetől fogva sajátos arculatot kívántak adni ennek a szakképzésnek. Hosszas viták után, igazodva a könyvtári munka és a szakirodalmi tájékoztatás fejlődési trendjeihez és az újfajta követelményekhez, az informatikai irányultságot fogadták el; ez az elnevezésben is tükröződött: az alapításhoz szükséges minisztériumi engedély informatikus könyvtáros szakról szólt. Eleinte a hazai hagyományoknak megfelelően a bölcsészkar feladata volt a szervezés. Különböző okok miatt azonban a Kari Tanács pár nappal az első felvételi vizsgák előtt lemondott a szakról. Az utolsó pillanatban a Természettudományi Kar dékánja átvállalta azt, és 1989 szeptemberében mégiscsak megindulhatott a tanítás. Kinevezett oktatók ekkor még nem voltak, az egyetem informatikus tanárai, valamint budapesti, nyíregyházi és helyi könyvtáros kollégák vállalták az úttörést. A rövid ideig tartó közvetlen dékáni felügyeletet követően a szak gondozása a Számítógépponthez, majd a Matematikai és Informatikai Intézethez került. Köz-

ben néhány oktatói státus is létesült. Öt éve, 1994. szeptember 1-jén alakult meg a komputergrafikai és könyvtár-informatikai tanszék, Szabó József tanszékvezető docens irányításával. Mintegy bemutatkozó rendezvényként mi szerveztük meg 1994 októberében az országos könyvtárosképzési konferenciát. A Természettudományi Kar ugyanabban a tanévben tért át a tanulmányi kötelezettségek kreditrendszerben való nyilvántartására, ami megkövetelte az addigi tan- és órarend módosítását. Erre két ütemben került sor. Nem sokkal később, 1996 tavaszán lezajlott az egyetem akkreditációja, és a kiküldött bizottság jelentése jóváhagyta, mintegy legitímálta az informatikus könyvtáros szak addigi törekvéseit. Ösztönözte az előrelépést, és hozzájárult a képzés feltételeinek javításához is. Tehát az évtized közepére kialakultak azok a szervezeti, tartalmi keretek, amelyek között tanszékünk apróbb módosításokkal, finomításokkal mindmáig végzi, kifejti tevékenységét.

A Magyarországon kissé szokatlan intézeti és tanszéki hovatartozás a szakképzés szempontjából az eddigi tapasztalatok szerint igazán előnyös.

Terjedelmes és egyre korszerűbb infrastruktúra, számítógéppark áll a könyvtárosképzés rendelkezésére; erős az oktatói bázis, az informatikus kollegák közreműködnek az oktatásban; szilárd a tudományos háttér; az intézet mindenkorai vezetése a képzést az informatikai oktatás és kutatás részeként szemléli, és – megértően – támogatja.

A komputergrafikai és könyvtár-informatikai tanszék könyvtári csoportja jelenleg négy és fél főt számlál. Ketten informatikai végzettséggel is rendelkeznek, s így remélhetőleg elhárul az a veszély, amitől korábban féltünk, nevezetesen a kétfelé szakadás. Az informatikai tárgyak többségét a komputergrafikusok oktatják, részt vesznek a szigorlatokon, a záróvizsga-bizottság elnöke pedig tanszékünk vezetője. Besegítenek az oktatásba más informatikai tanszékek munkatársai is, sőt a bölcsészkarról ugyancsak van „vendégoktatónk”. A képzés szempontjából kedvező, hogy könyvtárakból jeles szakembereket sikerült megnyerni külső oktatóként és gyakorlatvezetőként. E külső szakértők jelen vannak a záróvizsgákon is. Felsőéves demonstrátoraink olykor a gyakorlati órák tartásába is bekapcsolódnak. A könyvtári csoport oktatói kutatási témáikban mintegy szimbiózisba ötvözik a múlt, a jelen és a jövő témáit: a művelődéstörténet, a könyvtár- és olvasásszociológia, a bibliográfiaelmélet, a hipertext alkalmazása, a számítógépes katalóguskonverzió stb. egyaránt megtalálható a vizsgált kérdéskörök között. A szak oktatói szerepet vállaltak–vállalnak, vezető tisztségeket töltenek be az országos szakmai szervezetekben (Magyar Könyvtárosok Egyesülete, Kovács Máté Alapítvány, Könyvtári Figyelő tanácsadó testülete stb.) is. Három éve mi rendeztük a *Kovács Máté*-emlékülést, amelynek előadásai a KLTE Könyvtárának évkönyvében meg is jelentek.

A KLTE informatikus könyvtáros szakának napali tagozatán az oklevél csak másik egyetemi szakkal párosítva szerezhető meg; ezáltal is előmozdítjuk a majdani értelmiségi lét megvalósítását, és úgy véljük: ez a megszorítás megfelel a könyvtárak és a szakirodalmi tájékoztató intézmények, sőt a vállalatok, bankok stb. információs részlegei elvárásainak is. Vagyis minden hallgató köteles eleve két szakra jelentkezni, vagy közben másik szakot választani; ha ezt nem teszi meg, nem kaphat diplomát. Kezdetben csak angol szakkal lehetett társítani a tanulmányokat, de az érdeklődés fokozatos csökkenése miatt hamarosan megnyitották a kaput a többi szak előtt is. Majd a Természettudományi Karra korlátozódott a jelentkezés lehetősége, ami egy más előjelű egyoldalúság, a matematikus és informatika tanár szakos túlsúly veszélyét idézte elő. Meg kellett találni az utat a bölcsészekhez: az akkori intézetigazgató kezdeményezésére különböző, voltaképpen eredményes

próbálkozásaink voltak, majd az idén végre eljutottunk odáig, hogy idegen nyelvű szakos párosítással újból vettek fel jelölteket az első évfolyamra. 1993 óta létezik az informatikus könyvtáros tudományos diákkör; tagjai az utóbbi években néhány díjat is elnyertek az országos konferenciákon. Folyamatosan működik a hallgatók Kovács Máté Köre is.

A hallgatók kreditrendszerben tanulnak, vagyis egy-egy félévben egy-egy tantárgy gyakorlati vagy kollokviumi jegyének megszerzéséért két vagy három kreditpontot kapnak; ugyancsak kreditekben fejeződik ki a szigorlatok sikeres letétele, a kötelező könyvtári gyakorlatok teljesítése. A számonkérés gerincét a három szigorlat teszi ki, ezeknek rendeltük alá a kollokviumi és gyakorlati jegyek rendszerét. Az oklevélhez az informatikus könyvtáros szakon 130 kreditet kell elérni: ebből 107 a kötelező szakmai tárgyakért, 13 a kötelezően választható speciálkollégiumokért, 10 a nyári és az ötödéves könyvtári gyakorlatokért jár. Szakdolgozatot – 20 kreditért – bármelyik szakkól írhatnak, a diplomához szükséges háromszáz kredit további hányadát a másik szakkól, az értelmiségi modulból és a tanárképzéshez tartozó stúdiumokból teljesítik. A kreditrendszer látszólag erősen kötött, valójában azonban elég laza szerkezet. Mivel a tantárgyak sorrendje nem kötelező, csak javasolt, nagymértékben megnövelte a hallgatói szabadságot: lehetőséget ad az évvisszevonásokra, tulajdonképpen megszüntette az évismétlést. Más szempontból komoly hozadéka lehet – ha minden felsőoktatási intézményben és karon bevezetik – az egységes beszámítás esélye, az intézmények, netán a szakok közötti átjárhatóság leegyszerűsödése. Az előnyök némely hallgatónál a visszajára is fordulhatnak: nemegyszer az elvégzendő szemináriumi és gyakorlati feladatok, valamint a vizsgák indokolatlan halogatására, a lineáris előrehaladás mellőzésére késztetnek. Más természetű fejlemény, hogy ez a rendszer lényegében felbomlasztotta a korábbi évfolyamszisztémát.

A szak elnevezésében is szereplő informatikai irányultság természetesen tükröződik a tartalmi összetevőkben, a szak tanrendjében és óratervében is. Mindig is tudatos törekvés volt, hogy kapjanak nagyobb hangsúlyt a számítástechnikai informatikai ismeretek. A tanterv első, gondosan előkészített változatát a karváltás miatt az induláskor hirtelen módosítani kellett, de az akkori struktúra – a szükségszerű változtatások ellenére – lényegében mindmáig hatékonynak bizonyult. Ha a tíz évvel ezelőtti tanrend belső tartalmát vesszük szemügyre, akkor a tantárgyak két nagyobb csoportját különíthetjük el: az ún. hagyományos könyvtári és az informatikai stúdiumokat. Voltak továbbá köte-

lező speciálkollégiumok – mindkét csoporthoz csatolhatók – és könyvtári gyakorlatok is.

Az ún. hagyományos könyvtári és az informatikai tárgyak kellő arányára kezdettől fogva figyelmet fordítottunk. Mindent egybevéve, a két csoport között a tanórák megoszlása kb. 63:38% volt a hagyományosnak nevezhető könyvtári stúdiumok javára. A kreditrendszerre való áttérés során kiigazítottuk az előző tanterv belső tagolásának ellentmondásait, visszásságait, megkísérelve az alapozó jellegű tárgyaknak az első négy félévre való beosztását; nagyobb súlyt helyeztünk a gyakorlati jellegű stúdiumokra, kissé megnöveltük a menedzsment órák számát, duplájára a kötelező könyvtári gyakorlatokét. Más óraszámok ugyancsak módosultak, sőt a tantárgyak egy részének elnevezése is változott, olykor pedig összevonásokra került sor (főként az informatikai blokknál). A három szigorlat tárgyai között is történt némi átrendezés. Végül a mostani számítások alapját képező kreditpontok aránya piciny eltéréssel megegyezik a korábbi óraarányokkal, kb. 64:36% az ún. hagyományos tárgyak javára. Ez azzal magyarázható, hogy az utóbbiaknál szervezéstechnikai és egyéb okokból erőteljesebb a tagolódás, ennél fogva a kreditpontok száma összességében magasabb.

A számokkal való játéknál azonban fontosabbnak érezzük, hogy az ún. hagyományos tárgyak többségét is egyre inkább áthatja az informatikai szemlélet. Folyamatosan törekszünk a legkorszerűbb információszolgáltatási technikáknak, rendszereknek a tananyagba való beépítésére. Egyáltalán: ahol lehet, megpróbáljuk szintetizálni, ötvözni a hagyományosnak tartott és az informatikai tárgyak anyagát. A tárgyak tematikájában is érvényesül az egymásra épülés: az informatikai stúdiumokat elsősorban könyvtári szemszögből oktatják, az ún. hagyományos könyvtári tárgyakba pedig lehetőség szerint beépülnek az informatikai ismeretek, módszerek. A záróvizsgán a hallgatók mindkét tantárgyi csoportból húznak egy-egy kérdést. Talán nem lesz érdektelen, ha gyorsan felsorolom a jelenleg tanított kötelező tárgyakat: bevezetés, kommunikációelmélet, művelődésszociológia, könyvtártörténet, könyvtártan, dokumentumleírás, osztályozás, szövegfeldolgozás, tájékoztatás, könyvtári információrendszer, menedzsment, aztán a matematikai alapvetés, az informatika, a programozás, a programnyelvek, az adatbázis-kezelés és a rendszerszervezés alapjai, rendszerfejlesztés. A menedzsment és a könyvtári rendszerfejlesztés akár külön, harmadik blokkot is alkothatna, vezetési-szervezési ismeretek címmel.

Mivel az egyetemi oktatás elsődleges feladata az elméleti alapok megteremtése, ugyanakkor a leendő munkaterületek többsége gyakorlati irányú, érdemes pár szót ejteni az elméleti és gyakorlati

tárgyak arányáról is. Ez kezdetben 61:39% volt az elméleti órák javára, ami 1994 után a kreditpontokban 52:48%-ra módosult. Az utóbbi adatok azt is tükrözik, hogy az új követelményrendszer jobban épít a hallgatók egyéni tanulására.

Mindkét arányszámot korrigálhatják a kötelezően választandó speciálkollégiumok. A kínálati listán mintegy húsz-huszonnégy cím olvasható; igaz, ezeket felváltva tudjuk csak meghirdetni. Egyebek között multimédia, internet, weblapkészítés, irodai informatika, az angol szaknyelv alapjai, különböző információforrások, különgyűjtemények, gyermekkönyvtári munka, időszerű könyvtári kérdések és hasonlóak szerepelnek a tantervi hálón. A mostani követelmények szerint a hallgatók a nyolcadik, kilencedik és tizedik félévben két-két, összesen hat speciálkollégiumot kötelesek választani. Tapasztalataink szerint az érdeklődés főként az informatikai tartalmú vagy más számítógépes kurzusok iránt nyilvánul meg. Amikor e speciálkollégiumok mellett döntöttünk, látni véltük az előrejutás, a jövő felé pillantás egyik esélyét is. Ha ugyanis a hallgatók érdeklődésük és majdani terveik szerint a speciálkollégiumokat kellő tudatossággal és célratörően választják meg, továbbá hasonló témakörből írják a szakdolgozatot, és az ötödéves könyvtári gyakorlatot is megfelelő profilú könyvtárban végzik, akkor az utolsó három szemeszterben érvényesülhet, megnyilvánulhat valamiféle szakterületi irányultság, olyasmi, amit a szakma régóta igényel a szakképző intézményektől.

Van egy vadonatúj kezdeményezésünk is. A Nemzeti Kulturális Alapprogram Könyvtári Kollégiumától pályázati támogatást kaptunk egy, a KLTE Könyvtárával közösen kialakítandó oktatási laboratórium felszerelésére, ahol a nem könyvtáros szakos hallgatóknak e tanév elejétől tanítunk számítógépes könyvtárhasználati ismereteket. Tapasztalataink még alig vannak.

Tantervünkben jelenleg háromszázhatvan óra kötelező könyvtári gyakorlat szerepel. Az első szigorlat után a hallgatók nyári gyakorlaton vesznek részt közművelődési könyvtárakban, mégpedig százhusz órában. Az utolsó két félévben kétszáz-negyven órát töltenek el, ajánlásunk szerint két szakaszban valamelyik debreceni egyetemi vagy a megyei könyvtárban. Külön engedéllyel máshol, például lakóhelyükön is teljesíthetik e feladatot, feltétel viszont a számítógépes lokális hálózat ot-tani megléte. Nálunk az alsóbb évfolyamokon évközi könyvtári gyakorlat nincs. Részben – hangsúlyozom: csak részben – pótolja ezt, hogy felsőbb éves hallgatóink közül meglepően sokan vállalnak pár órás részmunkát könyvtárakban, információs részlegekben, olykor iskolákban. A diploma megszerzése után – tudomásunk szerint – eddig elhelyezkedési gondjaik nem voltak.

Első kredites évfolyamunk júniusban végzett. Ez már önmagában is arra ösztönöz bennünket, hogy ismét újragondoljuk a szak tantervét, a képzési programot, az egyes tantárgyak tartalmát, a követelményeket. Sokkal súlyosabb és sürgetőbb indok a szakma belső fejlődése, az új jelenségekhez, a nemzetközi tendenciákhoz való igazodás kényszere. Igyekszünk figyelni a gyakorlókörhelyek, a végzett hallgatók és az őket foglalkoztató munkahelyek visszajelzéseire, a gyakorlatvezetők értékeléseire is. Célszerűnek látszik újra elővenni az öt évvel ezelőtti képzési konferencia ajánlásait is, mert néhány pontja időszerűnek hat. Mégis úgy véljük, egy keveset várnunk kell. Az előzetes információk szerint ugyanis hamarosan napvilágot lát a bölcsészkarai képesítési követelményeket szabályozó kormányrendelet, s benne a könyvtáros informatikus szakról is szó lesz. Az ottani előírásokat pedig messzemenően figyelembe kell vennünk. Ettől függetlenül azért látható, hogy tovább kell erősíteni az informatikai irányultságot, főleg a gyakorlati alkalmazások megtanítására, megismertetésére kell fokozottabb figyelmet fordítanunk; indokolt a könyvtári menedzsment anyagának bővítése, valamint a nyelvi követelmények még szervezettebb beépítése. Ki kellene terjesztenünk a ma még elég szerény külföldi kapcsolatainkat. Debrecenben speciális indíték a küszöbön álló egyetemi integráció is. Ettől hosszabb távon, esetleg már a közeljövőben, azt reméljük, hogy az informatikus könyvtáros szak felkerülhet az összevont intézmény mindegyik elemének kínálati listájára. Természetesen erre is fel kell készülnünk.

Röviden essék szó a levelező tagozatról és a doktori képzésről. A levelező képzés voltaképpen egyidős a nappalival, csak sorsa tőle eltérően alakult. 1989-ben kihelyezett tagozatként jött létre

csak egyetemet végzett könyvtárosoknak az Országos Széchényi Könyvtárban, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ oktatási osztályának szervezésében, akkor humán informatika megnevezéssel kétéves kurzusként. Pár esztendővel később, éppen 1994-ben a levelező tagozat visszakerült a KLTE szervezeti keretébe. Akkor tantervét hozzáigazítottuk a nappali tagozatéhoz, a képzési időt is felemeltük öt félévre, a szak neve itt is informatikus könyvtáros szak lett. A kreditrendszeret egyelőre nem alkalmazzuk. A jelentkezők csak egyetemi vagy főiskolai oklevéllel kezdhetik el a tanulmányaikat. Négy éve az utolsó két szemeszterben a hallgatók választhatnak két szakirány, a könyvtár-informatikai és a könyvtárostánári között; a szaktárgyakat speciálkollégiumok keretében sajátítják el, és mindegyikből kollokviumot tesznek. Talán a közeljövőben sikerül a távoktatás megindítása is.

Éppen a budapestiek kezdeményezésére néhány évvel ezelőtt az ELTE és a KLTE tanszékei közösen nyújtottak be pályázatot a PhD-képzés akkreditálására. Ez akkor sikertelen próbálkozásnak bizonyult. Őszinte örömeinkre szolgál – hiszen a szakma egészének elismertsége, tekintélye a tét –, hogy az ELTE tanszéke egy másik kísérlet során, egy, az előzőhöz képest szűkített programmal mégiscsak megkapta a doktori program indításának jogát. Nálunk egy önálló könyvtár-informatikai doktori program indításának a feltételei még nem érettek meg. Mindazonáltal az intézeti programokhoz, jelesen az alkalmazott informatikai programokhoz már felvettek néhány jelentkezőt, az idén hámat is. Úgy látjuk, azok számára, akik az informatika területén egyetemi végzettséggel vagy hasonló szintű felkészültséggel rendelkeznek, ez is járható út.

II.

Pálvölgyi Mihály

A könyvtáros–információs szakemberképzés jövője. A Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola könyvtár-informatikai tanszékének elképzelései

Rövid helyzetkép

Tanszékünk hazai viszonylatban az egyik legnagyobb, legtöbb könyvtárost kibocsátó tanszék,

amely országos viszonylatban is igyekezett sokat tenni a könyvtárosképzés stratégiájának, tartalmának, módszereinek fejlesztésért: 1984-ben, 1989-ben, 1992-ben és 1997-ben jelentősen megújította

tantervét, esetenként modellként is szolgált más főiskolai tanszékek számára.

A Magyar Akkreditációs Bizottság 1996-ban kiváló minősítéssel fogadta el a könyvtár szakot. 1997-ben ennek alapképzési programját újítottuk meg tartalmában, szerkezetében és módszereiben, majd 1999-ben kismértékben módosítottuk.

Tanszékünk mindaddig, az utóbbi 10 évben pedig különösen sokat produkált a *kutatás-fejlesztés*, a *nemzetközi kapcsolatok* építése terén is. Két nagy nemzetközi programnak volt a koordinátora: a LISTEN TEMPUS (1994–97), illetve az Információmenedzsment Phare programnak (1996–98).

Az oktatói létszám néhány éve 10 fő. Hallgatóink száma a nappali tagozaton az 1990-es évek elején 50–60, jelenleg 30–40 fő között mozog évfolyamonként, s általában két-négyszeres jelentkezésből választjuk ki őket. Különböző szakpárosítások léteznek (társadalomtudományi, idegen nyelvi, humán tudományi, természettudományi szakokkal).

A jövőre vonatkozó elképzelések

A jövőbeni tervezés, a stratégia, a jövőkép megfogalmazása számunkra alapfeltétel. Következik ez abból is, hogy főiskolánk 2000. február végéig új intézményi stratégiai tervet dolgoz ki, ami a tanszékek és minden egyes munkatárs aktív részvételét igényli. Tanszékünk szempontjából elengedhetetlen erősségeink, gyengeségeink, lehetőségeink, illetve a fenyegető külső veszélyek konkrét áttekintése.

A tanszék *erősségei* az intenzív szakképzési hagyományok (1962 óta), kiváló (bilaterális, multilaterális) nemzetközi kapcsolatok, projektvezetési tapasztalatok, kutatás-fejlesztési kapacitás, PhD-programokban való részvétel, az újítások iránti fogékonyság, az oktatás-módszertani megújulás igénye, tantervfejlesztési erőfeszítések, új szakirányok, speciálkollégiumok bevezetése, informatikai kompetencia, angol, német, orosz stb. nyelvtudás, együttműködési készség.

A tanszék *gyenge pontjai* – a fejlesztést gátló tényezők: a számítógépes infrastruktúrafejlesztéssel kapcsolatos folyton visszatérő problémákkal való viaskodás, a pénzügyi források elégtelenségei, a teljesítményképes nyelvtudás hiányosságai a hallgatóknál, az új szakok elindításának nehézségei, a markáns képzési profilok bevezetésének problémái, a kétszakosság kérdésköre, a túlterheltségből (hallgatónként kb. heti 35–40 óra) adódó nehézségek.

Van egy sor nyomasztó, *fenyegető tényező* is. Ezekkel nap mint nap szembe kell néznünk, és

gyengességünkkel, olykor pénzügyi és egyéb kiszolgáltatottságunkkal függenek össze. Példák:

- Bár öröm azt mondani, hogy tanuló tanszék vagyunk, hiszen a 10 oktatóból hatan iratkoztak be tanulmányokra (négyen PhD, ketten egyetemi szinten), ez – valljuk be – nehézségeket is jelent a tanszéken belüli kapcsolattartás, a feladatok megosztása, az egyeztetés, az órarend kialakítása stb. terén.
- Egyes szervezeti egységekkel helyben vagy regionális szinten valamilyen okból akadozik az együttműködés, bár szükség volna rá.
- Nyitott tanulási központot szerettünk volna működtetni, de ez a labor órarendi kihasználtsága miatt csak foghíjasan valósulhat meg, s így nehézségek vannak az egyéni feladatok, projekt-feladatok, OTDK- és szakdolgozati feladatok realizálásával.

Jövőbeni elképzeléseinket meghatározza a trendek, folyamatok ismerete:

- folyik a könyvtártudomány, információtudomány, kommunikációs technológia, informatikai és oktatástechnológia konvergenciája;
- a könyvtárosok munkája, pályaprofilja átalakul a funkciójukban, szervezetükben és technikájukban modernizálódó különböző típusú könyvtárak igényei szerint;
- a gazdasági, közigazgatási, kulturális, munkaerő-fejlesztési stb. szervezetek körében nő az igény az információs szakemberek, információmenedzserek, információszervezők iránt, megjelenik az információs vállalkozó;
- egyre élesebb verseny alakul ki az információs-kommunikációs piacon a különböző hasonló képzési formák és irányzatok között.

Teendők tanszéki-főiskolai szinten

Mindenekelőtt még 1999 novemberben szeretnénk megváltoztatni tanszékünk nevét *könyvtár- és információtudomány tanszék*re. Ez azért is fontos, hogy megkülönböztessük magunkat főiskolánk egy most alakult tanszékétől, az informatika tanszékétől, amely számítástechnika szakosokat képez.

A *legfőbb oktatási cél*: az alapképzés reformjának kibontakoztatása, amelyben a kétéves alapképzéshez kétéves szakirányok csatlakoznak (jelenleg közkönyvtáros, könyvtárostánár, információmenedzser). Az oktatási-fejlesztési tapasztalatok ugyancsak az új tanterv, a tantárgyak folyamatos fejlesztése, időszakos értékelés (félévente, évente) alapján a minőség garantálása mellett érvelnek.

Az oktatásban tovább kívánjuk bővíteni a szakirányok körét. A moduláris tanterv elsősorban az

egyre differenciálódó szakmai és munkaerőpiaci igényeknek, de az európai könyvtáros és információs szakemberképzés követelményeinek is meg kíván felelni. A fentebb említett és a tantervbe épített három szakirány mellett újra beindítható a Főiskolai Tanács által korábban elfogadott Information Studies c. angol nyelven folyó szakirány, továbbá folytatható az elektronikus információszervező szakirány kiteljesítése.

A 2000/2001-es tanévben az európai információforrások és szolgáltatások tárgyköre beépül az oktatásba a 2 féléves Információs rendszerek tárgyon belül. Erre egy Phare CBC projekt keretében kerül sor, melyben osztrák partnerünk a kismartoni Hochschul Studiengang für Informationsberufe.

Az oktatási kínálat sokrétűvé tételén kívül fontos a formák diverzifikálása is (alapképzés nappali és levelező tagozaton, másoddiplomás képzés stb.).

Indokolt kíváncsi, hogy intézményi szinten legyen háttérre a hálózati távoktatásnak: egyfajta Hálózati Tanulás Kutatási-fejlesztési Centrum megtervezésére, működtetésére volna szükség.

A kétszakosság (könyvtár–angol, könyvtár–német, könyvtár–földrajz stb.) előnyeit és lehetőségeit még intenzívebben ki kell használnunk (szakmai adatbázisok, internetes szakmai információs kalauzok készítése, virtuális kurzusok bevezetése az interneten).

A tanszék a Társadalomtudományi Intézetben belül működik, melyben rajta kívül jelen van a szociológiai és politikatudományi tanszék, a művelődéstudományi és felnőttoktatási tanszék, valamint a történelem tanszék. A főiskola stratégiai programjában a nem tanár szakok kiemelt szerepet kapnak. A tanszék következetesen építi intézményen belüli kapcsolatait, amelyek még tovább javíthatók, még intenzívebbé tehetők, különös tekintettel a főiskolai könyvtárra, az Európai Dokumentációs Központra, a Európa Stúdiumokra, a most szerveződő területfejlesztési tanszékre és a gazdálkodási tanszékre. Sok rejtett lehetőség van az informatika tanszékkel való együttműködésre is.

A főiskola 1999-ben jubilál, a tanítóképzés Szombathelyre telepítésének 40., az intézmény önálló főiskolává válásának 25. évfordulóját ünnepli. Ebből tanszékünk is kivette a részét: „Az elmélet és gyakorlati kontrasztja” címen iskolai könyvtárosi konferenciát szerveztünk 1999. október 8–9-én, november 4-én pedig a Művészeti Napok keretében több tanszékkel, szervezeti egységgel (magyar nyelv és irodalom, zenei tanszék, Örökmozgó Mozi) kialakított program alapján megtartjuk a virtuális művészetek délutánját.

Teendők városi-regionális szinten

Városi-regionális szinten kapcsolataink a könyvtárak mellett más intézményekkel is erősödnek. A Phare program alapján kapcsolatot alakítottunk ki Szombathely önkormányzatával, a Kereskedelmi és Iparkamarával, a helyi vállalkozó központtal. Ez a kapcsolat közelebb hozza a tanszéket a való élethez, a gazdasághoz, és nagyon sok együttműködési lehetőséghez az európai integrációs Phare programok keretében. Szombathelyen rendezik a Regionális információs rendszerek c. Phare-konferenciát, amelynek elemzése minden bizonnyal segít abban, hogy a könyvtárak, a könyvtárosképzés helyét, lehetőségeit a területi, regionális információ szervezésében pontosabban meghatározhassuk, illetve a főiskolán létrejövő területfejlesztési tanszékkel immár konkrét együttműködést kezdeményezzünk.

Egy eurorégióban vagyunk a kismartoni főiskolával, amellyel jelenleg közös egyéves CBC Phare programon dolgozunk a tantervelemzés, a gyakorlati könyvtáros-információmenedzsment képzés, a weblapfejlesztés, az internetes szolgáltatások, az angol szaknyelv oktatása, illetve az európai információforrások és szolgáltatások tárgy bevezetése kérdéskörében.

A tanszék néhány jelenleg fontos kutatási-fejlesztési témája: az információs társadalom új koncepciói, hálózati nyitott és távoktatás, használóképzés, online és CD-ROM-os adatbázisok keresése, internetszolgáltatások, közérdekű tájékoztatói források és szolgáltatások. Emellett nagyon fontosak az oktatásmódszertani, oktatástechnikai kutatások, pl. a nyitott és távoktatási hálózati alkalmazással összefüggően. Ezek a kutatások lehetőséget adnak arra, hogy sokrétű kapcsolatokat alakítsunk ki hagyományos partnereink mellett olyan intézményekkel is, amelyek eddig nem voltak partnereink, pl. a Budapesti Műszaki Egyetem Távoktatási Központjával, az Intelligens Régió szombathelyi irodájával, a helyi és regionális internetszolgáltatókkal.

Teendők országos szinten

Országos együttműködésben egyaránt vannak sikereink és csalódásaink. Mindenesetre biztató, hogy a *képzési követelmények* megfogalmazására sor kerülhetett egy munkacsoportban (*Monok István* vezetésével). A munkacsoportnak fesztett tempóban kellett feladatát elvégeznie, egyik napról a másikra egyeztetve leadnia a jövő szempontjából meghatározó képzési dokumentumokat. A munkacsoport tevékenysége egyúttal közelebb hozta

egymáshoz Budapestet, Szegedet, Debrecent, Egert és Szombathelyt. Pozitív fejlemény a Magyar Könyvtárosok Egyesülete mellett működő *Képzési és Továbbképzési Munkacsoport* létrehozása.

Nagyon jó, hogy voltak és vannak olyan programok, amelyekben több tanszék is együttműködik. Ilyen szempontból külön hangsúlyoznám az ELTE-vel, illetve a Bessenyei György Tanárképző Főiskola (BGYTF) tanszékével kialakított kapcsolatokat Phare-, illetve TEMPUS-keretben. Ezek a kapcsolatok kölcsönösen előnyösek voltak.

Csalódás volt számunkra az ELTE könyvtartudományi-információs tanszékével közösen megtervezett és előkészített program (egyetemi kihelyezett tagozat létesítése Szombathelyen) meghiúsulása.

Tananyagfejlesztési együttműködésre itt csak az Információmenedzsment nemzetközi program keretében kialakult országos együttműködést említem meg, amely lehetővé tette, hogy a könyvtáros és információmenedzsment továbbképzés számára távoktatási jegyzeteket tervezhessünk és dolgozhassunk ki. E téren a Berzsényi Dániel Tanárképző Főiskola (BDTF) vállalta a koordinátor szerepét. 1996–99 között 16–18 oktatási segédanyagot fejlesztettünk ki, melyet országosan is forgalmazunk. Ezeket a továbbképzésben, így a Nemzeti Kulturális Alapprogram által támogatott képzésben is kiválóan tudjuk hasznosítani.

A példák közül is látható, hogy egy helyi kezdeményezés miként válhat országossá, hiszen az ELTE, illetve a Közgazdaság-tudományi Egyetem Központi Könyvtárának a munkatársai is aktívan részt vettek abban a Phare programban, amely távoktatási programok és tananyagok fejlesztésére irányult.

A továbbképzési együttműködésben nagyon jól elférhetnek az alábbi formák, melyek mindegyikében megosztható tapasztalataink vannak: könyvtárosok, információs szakemberek továbbképzése, pedagógus-továbbképzés, információhasználók képzését végző szakemberek felkészítése, speciális nyelvoktatás (angol, német). Esetleg még ide kapcsolódhatna az OKJ szakképzés is.

Teendők nemzetközi szinten

A nemzetközi kapcsolatok alakításának alapfeltétele a biztos, teljesítményképes nyelvtudás. E téren a tanszék nagyon jól áll: angol, német, orosz, eszperantó stb. felső- és középfokú ismerettel rendelkező kollégáink vannak. A hallgatókat pedig az angol informatikai szaknyelv (2 féléves tárgy) oktatásával tudatosan készítjük fel a szaknyelvi ismeretek elsajátítására.

A nemzetközi kapcsolatok három fő irányba sorolhatók:

1. Szerződésen alapuló bilaterális kapcsolatok kulcsfontosságú partnerintézményei: Hochschule für Bibliotheks- und Informationswesen, Stuttgart; Royal School of Library and Information Science, Kopenhága; Robert Gordon University, School of Information and Media, Aberdeen.
2. A nagy nemzetközi információs/könyvtári szervezetek (EUCLID és BOBCATSSS) munkájában a kezdetektől részt veszünk. Eddig minden BOBCATSSS-konferencián voltak előadóink: oktatók, hallgatók egyaránt. Reméljük, ez a hagyomány a 2000. évben Krakkóban sem szakad meg.

3. Nagy nemzetközi pályázati programok kezdeményezői vagy/és résztvevői kívánunk lenni. Ebből a szempontból a legfontosabbnak a OSINLP továbbképzési központi fejlesztési programját tartjuk; erre közép- és kelet-európai országok intézményei pályázhattak. Magyarországról két pályázatot nyújtottak be: az egyiket a BDTF (szombathelyi, illetve budapesti intézményekkel), a másikat az OSZK (budapesti, szegedi és debreceni intézményekkel). Az első fordulóban azt javasolták, hogy a két program egyesüljön, és ha a további szűrőkön túljut, lehetőség nyílik egy nagy országos, és a minőséget hangsúlyozó, pénzügyi, technikai alapokra épülő országos továbbképzési hálózat kiépítésére, továbbfejlesztésére.

Egy másik nemzetközi program, amely jelentős hatással lehet a felsőoktatási könyvtárügyre és a könyvtárosképzésre is, a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára által kezdeményezett TEMPUS program, amelyben a Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtára, illetve a BDTF Központi Könyvtára és könyvtári-informatikai tanszéke munkatársai vesznek részt. A TEMPUS program a felsőoktatási könyvtárak stratégiai vezetésének fejlesztésére, a teljesítménymérési módszerek kidolgozására, adaptálására, bevezetésére, online katalógusok, repertóriumok, adatbázisok interneten történő elérhetőségére, egyetemi-főiskolai dokumentumok digitalizálására irányul, egy szóval arra, hogy a főiskolai, egyetemi könyvtárak az eddigieknél még aktívabban vegyenek részt intézményeik információellátásában.

Végezetül egy probléma, amelyet mindenképpen meg kell oldanunk. Országos szinten gondot jelenthet a képzés nagyfokú elaprózottsága, vagyis hogy már 10 fölött van a felsőfokú oklevelet nyújtó programok száma. Lehet, hogy hamarosan sok lesz a fóka, de kevés az eszkimó? Ez megelőzhető világos helyzetelemzésekkel, őszinte pár-

beszéddel, együttműködéssel, munkamegosztással, profilmegosztással stb. Nagyon veszélyes lehet, ha minden tanszék mindent csinál, hiszen ennek csak olyan nagy tanszékek esetében van meg a reális lehetősége, mint pl. a stuttgarti, ahol 50 körüli a főállású oktató, és kétszer annyi az

óraadó, illetve a koppenhágai, ahol a főállásúak száma 70.

E téren fontos az együttműködés, amit személyes szálakkal, kapcsolatokkal, egymás rendezvényein, programjain való részvétellel tovább kell egyengetni.

III.

Szerafinné Szabolcsi Ágnes

A könyvtáros-informatikus szakemberképzés jövője a Bessenyei György Tanárképző Főiskola könyvtár és alkalmazott informatikai tanszékén

A szakma hazai és nemzetközi képviselői számos tanulmányban foglalmazták meg a könyvtárak jövőjét befolyásoló tényezőket [1, 2]. Közülük Skaliczki Judit erre vonatkozó gondolatait idézem [3]. A könyvtárak jövőjét befolyásoló tényezők szerinte a következők:

- a társadalom változásai,
- politikai változások,
- gazdasági körülmények,
- információtechnológiai fejlődés.

Tanulmányában felvázolja előttünk a jövő könyvtárosát is, akinek szakmai műveltségében és készségeiben a hagyományos könyvtárosi ismeretek mellett egyre nagyobb hangsúlyt kapnak az alábbiak:

- piackutatás, pénzügyi források felkutatása;
- pályázatok figyelése, írása;
- marketing és public relations;
- változások figyelése, elemzése, a szolgáltatások hozzáigazítása;
- menedzsmentismeretek és -technikák alkalmazása;
- a jogszabályok ismerete, figyelése, alkalmazása, felhasználása.

A könyvtárak a társadalom legdemokratikusabb intézményei közé tartoznak. Kiemelt szerepet töltenek be az oktatásban, és az egész életen át tartó tanulásban. Magyarország az Európai Unióhoz való csatlakozás jegyében figyelemmel kíséri az

Európai Unió 3. és 4. Kutatás-Fejlesztési, azon belül Telematikai Keretprogramját. Csaknem egy évtizede e dokumentumok is felhívták a figyelmet a könyvtárak növekvő szerepére az információs társadalomban, s az 1998-ban megindult 5. Keretprogram „A felhasználóbarát információs társadalom létrehozásá"-t tűzte ki céljául. Mindezek döntően befolyásolták könyvtáros szakképzésünk megújítását.

A Bessenyei György Tanárképző Főiskola könyvtár és alkalmazott informatikai tanszéke

Nyíregyházán 1975-től folyik könyvtárosképzés kétszagos formában. Jelenleg szakpárként választható a magyar, több idegen nyelv (angol, német, orosz, francia, olasz), számítástechnika, történelem, kémia, ének, matematika. Az 1999–2000-es tanévben közel 300 beiratkozott hallgatót oktattunk nappali alap-, levelező alap- és levelező másoddiplomás képzés keretén belül.

Személyi és tárgyi háttér

A szak alapításakor 2 oktató dolgozott a tanszéken, majd az 1994–95. tanévre 8-ra emelkedett az oktatói létszám. Az 1995-ös létszámleépítéskor

elvesztettünk 3 oktatói státust, ami nagyon érzékenyen érintette tanszékünket. Jelenleg 6 oktató (4 főállású és két félállású oktató) és egy adminisztrátor segítségével folyik a képzés. Négy kollégánk PhD-képzésben vesz részt a KLTE Matematikai és Informatikai Intézetében, illetve a Történettudományi Intézetben. Az oktató és kutató munka mellett rendszeresen jelen vagyunk szakmai szervezeteink rendezvényein. Tanszékünk évek óta kiterjedt szakmai kapcsolatokkal rendelkezik külföldi TEMPUS partnereink (Danmarks Biblioteksskole, Koppenhága; Robert Gordon University, Aberdeen; FHB, Stuttgart; De Monfort University, Leicester), a hazai társtanszékek és könyvtárak körében.

Az oktatás tárgyi feltételei jelenleg kedvezőek, de szükséges a folyamatos továbbfejlesztés. 1987-től több lépcsőben gyarapítottuk infrastrukturális hátterünket. Az 1994–95-ös tanévben a szombathelyi könyvtár-informatikai tanszékkal közös TEMPUS pályázatban együttműködve nyílt lehetőségünk egy 8 munkaállomásos PC-labor kialakítására és egyéb, az oktatást segítő eszköz megvásárlására. Ezt a fejlesztést az 1997-ben befejeződött projekt után újabb pályázatok segítségével folytattuk tovább, így jelenleg két oktatási PC-labor (8+7 munkaállomás) segíti a képzést. Folyamatos pályázással lassan gyarapodik CD-ROM állományunk is. Tanszékünk 1994-től rendszeresen, ingyenesen használhatja a DIALOG adatbázis-szolgáltató központ több mint 500 adatbázisát a CIP (Classroom Instruction Programme) keretén belül az Online információ-visszakeresés tantárgy elsajátítása során. A TEMPUS projekt lehetőséget teremtett nagy tapasztalattal rendelkező nyugat-európai könyvtárosképző intézetek megismerésére, oktatóink szakmai továbbképzésére, s konferenciákon való részvételre.

A könyvtár szak tanterve

Az említett hároméves TEMPUS program egyik kiemelt feladata volt új tantervünk kidolgozása. A tantervfejlesztést megelőzően kutattuk a szakma és a társadalom elvárásait, gyűjtöttük a külföldi tapasztalatokat, és elemeztük intézményi lehetőségeinket. Eredményeinket értékelve – és a leendő kreditrendszer kialakítására is gondolva – dolgoztuk ki új tantervünket, amely az 1997–98. tanévtől érvényes. A korábbi tantervünkhöz képest legszembevetőbb változás az, hogy egy 4 féléves alapozó képzés (540 óra) után két szakirány közül választhatnak hallgatóink: Információs menedzser (465 óra) vagy Közművelődési könyvtáros (465 óra).

Az oktatott tárgyakat modulokba szervezve törekszünk arra, hogy hallgatóink sokoldalú, hasznosítható ismeretekhez jussanak. Moduljaink a következők:

I. KÖNYVTÁR ÉS TÁRSADALOM

1. Információs társadalom
2. Könyvtártörténet
3. Gyűjteményszervezés
4. Olvasásszociológia
5. Olvasáspedagógia, olvasápszichológia
6. Könyv- és sajtótörténet
7. Iskolai és gyermekkönyvtári munka
8. Különgyűjtemény
9. Szerzői jog
10. Kutatásmódszertan
11. Felhasználóképzés
12. Tudománymetria és bibliometria
13. Kommunikációelmélet

II. INFORMÁCIÓSZERVEZÉS ÉS VISSZAKERESÉS

1. Bibliográfiai adatfeldolgozás I., II., III.
2. Információ-visszakereső nyelvek I., II.
3. Információkereső nyelvek (PRECIS, tezaurusz, automatikus osztályozás)
4. Adatbázis-kezelés
5. Adatbázis és rendszermenedzsment

III. INFORMÁCIÓS TECHNOLÓGIA

1. Bevezetés az információs technológiába
2. Információtechnológiai alkalmazások
3. Információs rendszerek I., II.
4. Haladó internet
5. Szakértői rendszerek /Hipertext
6. Kiadványszerkesztés
7. Angol szaknyelv

IV. INFORMÁCIÓFORRÁSOK ÉS SZOLGÁLTATÁSOK

1. Információforrások I., II.
2. Információforrások – Társadalomtudományok
3. Információforrások – Természet- és élettudományok
4. Információforrások – Művészetek
5. Információforrások – Irodalom, Nyelvészet
6. Haladó online információ-visszakeresés
7. Vállalkozói információforrások és szolgáltatások
8. CD-ROM adatbázisok

V. MENEDZSMENT

1. Szolgáltatásmenedzsment
2. Könyvtári és információmenedzsment

A képzést 400 óra szakmai könyvtári gyakorlat egészíti ki. A gyakorlatok megszervezése során hallgatóink megszerzett ismereteiket követve a könyvtári munka minden egyes részterületével megismerkednek. A III–IV. félévben gyakorlóhe-

lyünk a főiskola központi könyvtára. A továbbiakban a Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár, a város iskolai könyvtárai, valamint a szakkönyvtárak (DOTE Egészségügyi Főiskolai Kar Központi Könyvtára, Kállay Rudolf Orvosi Szakkönyvtár, GATE Mezőgazdasági Főiskolai Kar Központi Könyvtára) adnak otthont a gyakorlatoknak. Az előírt 3 hetes (nyári) gyakorlat során hallgatóink az ország nagyobb könyvtáraiba is eljutnak.

A meghirdetett két szakirány választható tárgyai biztosítják az alaposabb információtechnológiai elmélyülést, illetve a közművelődési könyvtári munkában nélkülözhetetlen tudásanyagot. Választható tárgyaink az V. félévtől:

- Angol szaknyelv
- Bibliográfiai adatfeldolgozás III. Időszaki kiadványok
- CD-ROM adatbázisok
- Felhasználóképzés
- Információforrások – Irodalom, Nyelvészet
- Információforrások – Művészetek
- Információforrások – Társadalomtudományok
- Információforrások – Természet- és élettudományok
- Információkereső nyelvek III. (PRECIS, tezaurusz, automatikus osztályozás)
- Kiadványszerkesztés
- Szakértői rendszerek/Hipertext
- Szerzői jog
- Tudománymetria és bibliometria

A választható tárgyak körét nem tekintjük lezártnak, a szakma változásait igyekszünk ezek segítségével követni. Erre példa, hogy az 1998–99-es tanévtől megkezdtük az EU információforrások speciálkollégium tantervbe integrálását. E kurzus alapját az a lehetőség adja, hogy 1998 szeptemberében főiskolánkon sikeres pályázat eredményeképpen létrehozták az Európai Tanulmányok Központját. A központ szervezésében zajló oktatási programban tanszékünk is részt vesz főiskolai hallgatók számára választható két féléves, 20 órás modul vezetésével, illetve célcsoportok (köztisztviselők, üzletemberek, jogi szakemberek, középiskolai tanárok) számára meghirdetett 20 órás kurzus vezetésével. Tanszékünk bekapcsolódott a szervezett tanártovábbképzésbe is, akkreditált iskolai könyvtáros tanfolyam meghirdetésével.

A jövő

Számunkra is nyilvánvaló, hogy egész életünket végigkíséri a tanulás. Nyitottnak kell lennünk minden újra, ami a jövő könyvtárosának fontos lehet. Törekszünk arra is, hogy az információtechnológia egyre nagyobb térhódítása ellenére megőrizzük a szakma hagyományos ismereteit. Nem feledkezünk meg az olvasóról, a könyvről, a könyvtár nevelő funkciójáról sem. Szerintünk a *könyv* és a *könyvtár* fennmarad, tovább él, alkalmazkodva a kor kihívásaihoz. Az évente megrendező Nyílt Napok és a felvételi tapasztalatai azt mutatják, hogy egyre nagyobb igény van képzésünk iránt. Végzett hallgatóinkat nyomon követve látjuk azt, hogy nincsenek elhelyezkedési gondjaik. A betöltött munkaköröket vizsgálva a könyvtáros szakma mellett megfigyelhetjük a sajtó, a televízió, a rádió és egyéb kulturális munkaterületek megjelenését. Jelentős a szak elvégzését követő továbbtanulás is. Egyre több hallgatónk mélyíti tovább ismereteit a KLTE és az ELTE könyvtárinformatikai másoddiplomás képzésén. Nyelvi és történelmi szakpárosítású hallgatóink közül sokan kezdték meg tanulmányaikat az Államigazgatási Főiskolán, a jogi egyetemeken és a Külkereskedelmi Főiskolán. Úgy érezzük, hogy ezek a hallgatóink sikerrel kamatoztatják a könyvtár szakon szerzett sokirányú ismereteiket.

A jövőt tekintve változatlanul problémát jelent számunkra a viszonylag kis oktatói létszám nagyfokú leterheltsége (külső óraadót a főiskola nem finanszíroz), és az információtechnológiai fejlesztéshez szükséges pénzügyi keretek hiánya.

Irodalom

- [1] LINE, Maurice B.: The future of libraries. 1994. október. (A Könyvtári és Informatikai Kamara Lakiteleken rendezett menedzsmentszemináriumán elhangzott előadás) 18 p.
- [2] PORS, N. O.: Changing labour market for the information professional: Challenges for library school education. = Verwer, R. F.; Nijboer, J. and Bruyns, R.A.C. (Eds.). The future of librarianship: Proceedings of the 2nd International Budapest Symposium. Amsterdam, Hogeschool van Amsterdam, 1994. p. 119–131.
- [3] SKALICZKI Judit: A közművelődési könyvtárak jövőjéről. = Könyvtári Figyelő, 5. (41.) köt. 3. sz. 1995. p. 393–399.

IV.

Barátné Hajdu Ágnes

A könyvtár-informatikus szakemberképzés jövője a Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán

A Csongrád Megyei Tanács V.B. Művelődésügyi Osztálya – Bács-Kiskun és Békés megyék hasonló osztályaival közösen, a *könyvtárak sűrűgető kérésére* – már 1969-ben megszervezte Szegeden azt a konzultációs központot, ahol a debreceni Tanítóképző Intézetbe, majd Tanítóképző Főiskolára felvett – az előbbi három megyében élő és dolgozó – népművelők és könyvtárosok készültek fel a vizsgákra. A konzultációs központ működése 1978-ig tartott, és évente 20–25 hallgatót bocsátott ki. Csak a legutolsó években végzetek kaptak főiskolai oklevelet. Ezt követte a komplex államvizsgák jól ismert időszaka, amely két éven át lehetőséget teremtett arra, hogy a tanítóképzős oklevél mellé főiskolai végzettséget szerezzenek a jelentkezők.

Miután a korszerűtlennek minősített népművelő-könyvtár szak megszűnt a tanítóképző főiskolán, a tanárképző főiskolákra, illetve az egyetemre pályázhattak a továbbtanulni szándékozók. A megyei művelődési osztály a Magyar Könyvtárosok Egyesülete megyei szervezetének javaslatára felvételi előkészítő tanfolyamot szervezett a jelentkezők részére Szegeden, ahol az átlagos létszám 40 és 60 között mozgott, de csak 4-6 fő jutott be a tanintézetekbe. Ez nem a rossz felkészítés következménye volt, hanem a két működő főiskola – Szombathely és Nyíregyháza – nagy vonzáskörzetének, az e korra oly jellemző nagy jelentkezési számoknak tudható be.

Szegeden közben megindult a népművelőképzés, a könyvtárak pedig reménykedtek, és kérvényezték a könyvtárosoktatás megindítását a Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán (JGYTF).

1982-ben az utazási és anyagi gondok enyhítésére a megyei művelődési osztály és a Bessenyei György Tanárképző Főiskola a minisztérium támogatásával megállapodást kötött egy szegedi konzultációs központ működtetésére magyar-könyvtár, földrajz-könyvtár és másoddiplomás kiegészítő szakokon. Az oktatókat a főiskola, a JATE Központi Könyvtára és a Somogyi Könyvtár adta, hasonlóan az előző konzultációs központ gyakorlatához. A képzés helyiségét elsősorban a So-

mogyi Könyvtár biztosította, de az egyetemi könyvtárban is folyt képzés.

Az 1983–1984. tanévben végre a főiskolán is elindult levelező tagozatos képzés (kétszakos, 8 féléves). Először földrajz-könyvtár, majd két év múlva magyar-könyvtár és történelem-könyvtár szakon. 1986-ban a nyíregyházi főiskola beszüntette a konzultációs központ működtetését, és a még itt tanuló negyedéveseket Szolnokra irányították. Ők a minisztérium, főiskolánk és a tanárok segítő támogatásával átkerültek a Szegedre. Itt végeztek 1988-ban. Bár mindenki tisztában volt vele, hogy egy levelező tagozat nem állhat meg önmaga az oktatási struktúrában, mégis csak újabb hat év múlva, 1989-ben kerülhetett sor a nappali tagozatos képzés beindítására a JGYTF-en.

Innen már gyorsan peregtek az események, az első évek hagyományos szakpárosításaitól (magyar, történelem) eljutottunk a számítástechnika, idegen nyelv és nemzetiségi szakpárokig.

Még nagyobb változást hoztak a főiskolai specializációk, és az egyetemi B major szak elindítása könyvtár-informatika és régi könyves irányokon 1990-ben, illetve 1995-ben. Az 1990-ben elindított régi könyves speciális képzés a JATE művelődéstörténeti képzésével szoros programot alakított ki. Kölcsönösen elismerték egymás kurzusait. Ezt a heti 6 órás plusz terhelést azok a hallgatók vállalták, akik be akartak kapcsolódni a Szegeden folyó művelődéstörténeti kutatásokba, illetve akik az egyre korszerűsített, bár hagyományos könyvtári ismereteken túl valamilyen speciális ismereteket szerettek volna vagy szeretnének elsajátítani. Az oklevélben ezen ismeretek elsajátítását betétlapon tanúsítjuk. A népszerű informatikai specializációra is az 1990. évtől van lehetősége a hallgatóknak. A főiskolai specializáció felvételének feltétele, hogy legalább 4,5-es átlaga legyen a jelentkezőnek az előző két félévben.

1995-ben indult meg a JATE Bölcsészettudományi Karán B major szakként a 8 féléves régi könyves, valamint a könyvtári informatika szak. Ezek a szakok a kezdetektől a legnépszerűbbek közé tartoznak. Felvételük feltétele, hogy legalább

4-es átlaga legyen a jelentkezőnek az előző két félévben. A szakokat az egyetem bármely karán tanuló diák felveheti, s ezzel széles érdeklődésű, sokféle elkötelezettséggel és ismerettel rendelkező tanulócsoporthoz alakul ki rendszeresen. A szakokon kettős a képzés. Alaptárgyak, amelyek a hagyományos, de nélkülözhetetlen könyvtári ismeretek körét tartalmazzák, pl. dokumentumleírás, osztályozás, könyvtárant, tájékoztatás (átlagosan heti 6 óra), és a szakirányú tárgyak, pl. az informatikán: szoftverismeretek, integrált könyvtári rendszerek, könyvtári menedzsment, bevezetés a nagygépes rendszerekbe, hálózati ismeretek, adatcsereformátumok és szabványok; a régi könyvesen: paleográfia, régi könyvek címléírása, tárgyszavazása, régi könyvek számítógépes feldolgozása, oralitás és írásbeliség, latin stb. (átlagosan heti 6–10 óra). A felsőbb éveken a speciális tárgyak túlsúlya jellemző. A főiskolai és egyetemi hálótervek az átjárhatóság és az egymásra épülés, valamint az állandó változtathatóság, formálhatóság igényével készültek. A változtatásnak, aktualizálásnak két lehetősége kínálkozik a felsőoktatásban:

- Az egyes tantárgyi megnevezések mögötti természetes fejlődés, amikor az oktató akár a saját tárgyán belül, akár a többi tárgyhöz igazítva új tartalommal tölti meg a régi, kissé általános megnevezéseket. Ez a fejlesztési tevékenység folyamatos. Alaptárgyainkat ilyen módon alakítottuk ki.
- A képzés egészét érintő strukturális változtatás, hálóterv-módosítás. Erre például a főiskolai nappali tagozatos oktatásban a 10 év alatt háromszor került sor. Érzésünk szerint ez utóbbi módszert talán valamivel ritkábban alkalmazzuk, mert a több egymás mellett futó hálóterv bizony komoly nehézségeket okoz a napi gyakorlatban. Gondoljunk csak arra, hogy 12 különböző csoport, oktatási forma létezik jelenleg, más-más célkitűzéssel, hálótervvel. Természetes viszont, hogy az első években nagyobb volt a mozgás, gyakoribb az átfogó változtatás. Meg kellett találni saját arculatunkat.

A hallgatók többsége természetesen az informatikus irányt választja, ugyanakkor minden évben van 4-5 hallgató a régi könyvesek között is. Ma a diákok döntő többsége, 90–95%-a választja valamelyik specializációt a főiskolán vagy az egyetemen. (Volt olyan év, amikor a főiskolás hallgatók 98%-a választott valamilyen szintű specializációt.) Az idei év változást hozott mind a nappali, mind a levelező képzésben. Váratlanul nagy a művelődéstörténet iránt érdeklődők száma. Valószínűleg közismertté vált, hogy a hallgatók rendszeresen és jó eredménnyel kapcsolódhatnak be az itt folyó hazai és nemzetközi kutatásokba. Legtöbb diáknak lehetősége nyílik arra, hogy a már megjelent forrá-

sok számbavételével, feltárásával, levéltári kutatásokkal hozzájárulhasson egy-egy nagyobb kutatáshoz, egy kiválasztott szűkebb témában pedig sikeres tudományos diákköri dolgozatok, cikkek, kötetek születhessenek. S azok, akik kimagaslóan tevékenykednek az egyetemi éveik alatt, lehetőséget kapnak arra, hogy felvételizzenek a művelődéstörténeti doktori programokba. Ahogy *Monok István* megfogalmazta a *Könyvtári Figyelő* hasábjain: „Az utánpótlás nevelése tehát ezzel a formával vált Szegeden – azt gondoljuk – teljessé” [1].

A közelmúltban és a közeljövőben, a többi intézethez hasonlóan, a JGYTF könyvtártudományi tanszékének tevékenységét is két körülmény átgondolásra, elemzésre ösztönözte–ösztönzi.

- Főiskolánkon 1996–1997-ben lezajlott az akkreditáció. A kérdőívben szereplő 14 értékelési szempont áttekintése, megválaszolása sokat segített jövőképünk kialakításában, terveink megfogalmazásában. Az akkreditációs bizottság a szakon folytatott oktatást mind a levelező, mind a nappali tagozaton kiválóan minősítette. Ez azonban közel sem jelenti azt, hogy elégedetten ülhetünk az eredményeken. Mind a tantárgyak, mind a tantervek fejlesztését folyamatosan kell végeznünk a könyvtári gyakorlat elvárásainak megfelelően.
- 2000. január elsején valóságosan és végérvényesen létrejön a szegedi Universitas, amely az összes szegedi felsőoktatási intézményt, valamint a hódmezővásárhelyi állattenyésztési főiskolát egy intézménnyé integrálja. Ennek előfeltételeként 1999. szeptember 1-jétől bevezettük a kreditrendszert, amely a szokásos buktatókkal, de lassan-lassan mindennapjaink részévé vált. Úgy gondolom, tanszékünk az elmúlt 10 évben kidolgozott rugalmas, az átjárhatóságot, a kurzusok kölcsönös elfogadását feltételező rendszerével jó helyzetben van.

Jelenleg a JGYTF-en és a JATE-n 12 különböző oktatási program folyik nappali és levelező tagozaton általános könyvtári, informatikai és régi könyves szakirányban. A szakirányokat egy-egy szakfelelős irányítja, akik területük kimagasló, meghatározó egyéniségei (*Monok István*, *Bakonyi Géza*). A szakirányok felelősei munkájukat a szakért felelős tanszékvezető által koordináltan, de markáns önállósággal végzik [2]. A szak oktatói háttere erős, ugyanakkor a főállású oktatók száma kevés (4+1 fő). Külső előadóink száma 10–15, amivel elérhetjük, hogy a gyakorló könyvtárosok, vezetők, egy-egy terület szakértői aktuális, életközeli ismereteket adhassanak át a diákoknak.

A könyvtárosképzésben elengedhetetlen a helyi könyvtárak (JATE Központi Könyvtár, JATE Jogi Kari Könyvtár, Somogyi Könyvtár, SZOTE Központi Könyvtár, szakkönyvtárak stb.) aktív részvé-

tele. Ezek egyrészt a gyakorlatok, esetleg szemináriumok színtereit adják, másrészt biztosítják a nélkülözhetetlen könyvtári háttérrel a tanuláshoz, kutatáshoz. Kapcsolatunkat mindenképpen megőrizni és fejleszteni kell, hiszen ez egyik alapja minőségbiztosításunknak, stratégiánknak. Ahogy Fülöp Géza azt már 1993-ban megfogalmazta, fejlődésünkhöz elengedhetetlenül szükség van szakmánk, a magyar könyvtárügy vezetői, szervei, intézményei, és minden könyvtáros kolléga segítő támogatására [3].

Az oktatásban – mind az alaptárgyakban, mind a két szakirányban – az informatika egyre hangsúlyosabbá válik. A választható speciálkollégiumok körét is újra kell fogalmazni. A kreditrendszerre való áttéréskor esetükben lehetett érezni a szaknárképzéstől eltérő sajátosságait, a nagyobb választék, a nemcsak egy féléves tartalom, az állandóan változó, megújuló témák stb. igényét. Növekszik a valóban kiscsoportos foglalkozások száma, az önálló egyéni vagy csoportmunkát megcélzó és a rá épülő oktatás igénye és aránya, amely határozottan ellenérdekelte a helyhiánnyal és anyagi nehézségekkel küzdő anyaintézmények céljaival.

Aktuális probléma persze mindig adódik. Most éppen a főiskolai másoddiplomás képzés minimális időtartama változott 6 félévről 8 félévre. Vagyis egy más diplomával rendelkezőnek ugyanannyi ideig tart a képzés, mint az érettségizetteknek. Ez komoly akadály lehet a jövőben ebben az oktatási formában.

Amint az, hogy valaki az ELTE-n, Szombathelyen stb. végzett, *Szentmihályi János*, Fülöp Géza (és szerencsére még hosszan folytathatnám a

sort) tanítványa volt, sokat jelenthet az értő szakmabeliek számára, ugyanúgy hasonló érzeteket kelthessen, hogy valaki Szegeden végzett.

Az, hogy a szegedi főiskolai és egyetemi könyvtárosképzés a legfiatalabb hazánkban, járt ugyan némi hátránnyal, de a mozgékonyság, a formálhatóság előnye volt az, ami meghatározta az elmúlt 10 évet, és remélem, áthatja a jövőt is. A követelmények a rendszerváltással alaposan átrendeződtek. A jelenlegi átalakulások egy átmeneti időszak bonyolult feltételei között zajlanak. A könyvtárosképzésnek megújulásakor mind tartalmában, mind módszerében, mind alkalmazott infrastruktúrális eszközeiben meg kell felelnie e kihívásoknak. A körülmények: a romló gazdasági feltételek és a növekvő elvárások *M. B. Line* szerint akár ideális kiindulási pontot is jelentenek/jelenthetnek számunkra a változások menedzselésében. Rajtunk múlik, hogyan élünk velük.

Irodalom

- [1] MONOK István: A könyv- és könyvtártörténeti kutatások helyzete és finanszírozása. A szegedi könyvtörténeti kutatások 1980–1995. (Esettanulmány) = *Könyvtári Figyelő*, 6.(42.) köt. 1. sz. 1996. p. 23–29.
- [2] A könyvtárszak önértékelése. = A könyvtárszak önértékelése és adatszolgáltatása. Akkreditációs anyag. Szeged, 1996. p. 1.
- [3] FÜLÖP Géza: Információs szakemberek Magyarországra számára – a TEMPUS segítségével Európába. = *Könyvtári Figyelő*, 3.(39.) köt. 4. sz. 1993. p. 561–571.

Beérkezett: 2000. II. 15-én.

A NIIF-tender nyertesei

A *PartnerCom* és a *Matáv* nyerte a Nemzeti Információs Infrastruktúra Fejlesztési (NIIF) Iroda közbeszerzési eljárás keretében kiírt tenderét, amely 6 vidéki és 5 budapesti végpont (felsőoktatási intézmények és kutatóintézetek) nagy sebességű adathálózati összeköttetésének megvalósításáról szól. A projekt keretében mindegyik érintett intézmény 155 Mbit/s hálózati kapacitás birtokába jut (a mostani 1 Mbit/s helyett). A *PartnerCom* 8, a *Matáv* 3 összeköttetést épít ki. Az NIIF Program számára a megnövelt sáv szélesség nem jelent többletköltséget, a szolgáltatásért a jövőben is évi mintegy 108-111 millió forintot kell fizetni.

/Internetto-hírlevél, 2000. január 3./

A Swets és a Blackwell egyesülése

1999. november végén hivatalosan is bejelentették a Swets előfizetési ügynökség és a Blackwell információs szolgálat egyesülését. Az új cég a *Swets Blackwell* nevet viseli, a többségi tulajdonos a Swets, a cég székhelye Hollandiában, a Swets központjában lesz. Az egyesülés a folyóirat-ügynökség és az információs szolgálat területeit érinti, és nem vonatkozik a Blackwell könyvküldő és könyvkereskedő tevékenységére, a Swets & Zeitlinger kiadóra, valamint a Swets olyan részlegeire, mint a dokumentumellátás, pszichológiai tesztek és a kiadó vállalat.

/Swets Blackwell-sajtóközlemény, 1999. december, 3 p./

(V. E.)